

daagse lezer op den duur een wat vermoeiende indruk. Het is echter de vraag of de neocalvinistische generatie van Noordtzij dat ook zo zag en beleefde. Bekend is dat het conflict, zelfs onder geestverwanten, juist in het door Kuyper gevormde neocalvinisme positief werd gewaardeerd: als uitgelezen kans om op te komen voor een principiële zaak, als mogelijkheid om het eigen karakter te vormen, als serieus spel met en zonder publiek.

Van Driel lijkt er echter niet van te houden. In zijn titel karakteriseert hij Noordtzij als een 'omstreden' man, wiens loopbaan in het teken van wantrouwen zou hebben gestaan. Verderop doen titels als 'onwelwillende curatoren' (2.4), 'wrok en wantrouwen rond het afscheid van Kampen' (5.1) en 'in de slangenkuil na Assen' (hoofdstuk 9, over de interpretatie van Genesis 1-3) het ergste vrezen over het geestelijk klimaat waarin Noordtzij's lange carrière zich afspeelde. Uit het rijke materiaal dat Van Driel aandraagt blijkt echter nauwelijks dat de alleszins weerbare Noordtzij dit polemische klimaat als oneigenlijk beschouwde. Eerder lijkt het tegendeel het geval te zijn geweest: hij deed met verve mee aan de kerkelijke en academische schermselingen en was juist in dat opzicht in Utrecht een herkenbaar gereformeerde figuur.

Een andere opmerking betreft Noordtzij als hebraïcus. Het bijbrengen van het Hebreeuws aan studenten theologie behoorde tot de belangrijkste opgaven van zijn leeropdracht. Alleen op basis van een degelijke kennis van die taal waren degelijke exegese en een verantwoorde nieuwe vertaling van de Bijbel mogelijk. Hoewel Van Driel dit thema alderminst verwaarloost, kan men zich afvragen of hij Noordtzij's werk als taalkundige niet nog beter had doen uitkomen wanneer hij de meer technische kanten van de beoefening van het Hebreeuws in het beeld betrokken had. Aan de hand van de beperkte taalkundige gegevens in de biografie kan de lezer onmogelijk voor zichzelf vaststellen of Noordtzij, zoals beweerd door Van Driel, één van de beste gereformeerde wetenschappers op dit vakterrein was. In welke mate leerden zijn studenten het Hebreeuws te beheersen? Waren zij na het halen van hun tentamens in staat het Oude Testament vlot in de grondtaal te lezen? Wat was eigenlijk het niveau van de beoefening van het Hebreeuws in het hervormde Utrecht, in vergelijking met het vrijzinnige Leiden of het gereformeerde Kampen? Zonder in het technische grammaticale

detail te treden en Noordtzij's docentschap systematisch met dat van zijn collega's elders te vergelijken is het vrijwel onmogelijk dergelijke vragen te beantwoorden. Het siert de historicus Van Driel dat hij niet te ver in een ander vakspecialisme is getreden, maar het laatste woord over Noordtzij als taalkundige is in deze biografie nog niet gezegd. Conform de titel staan diens leidinggevende functies in kerk, academie en maatschappij centraal. Die worden in deze studie vakbekwaam en helder geanalyseerd. Het boek is verzorgd uitgegeven en bevat fraaie illustraties. –

¶ *Herderlijke brieven 1853-2003*, Nijmegen (Katholiek Documentatiecentrum) z.j. [2009], ISBN 978 90 77580 16 5, DVD: ca. 10.300 pagina's, €75.

¶ J. Vree

Die hier aangekondigde DVD, die gepubliceerd werd ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van het Katholiek Documentatiecentrum (KDC), bevat alle belangrijke (aarts)bisschoppelijke herderlijke brieven die zijn uitgegaan in de eerste anderhalve eeuw na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland. Brieven met uitsluitend 'dienstmededelingen' zijn niet opgenomen.

Volgens de voor recensenten bijgeleverde toelichting zijn de belangrijkste trefwoorden/thema's in het opgeslagen materiaal: priester, roeping, seminarie (162 documenten); oorlog en vrede (134); vasten, boete, versterving (128); geloof (123); bidden, gebed (108); eenheid, oecumene (95); jubilé(-aflaat), heilig jaar (89); (naasten)liefde (88); onderwijs, opvoeding (88); godsdienst (79); aflaten (68); communisme, socialisme (56); (gemengd) huwelijk (53); catechese, catechismus (41); sacramenten (33). Wie zelf gaat zoeken op bijvoorbeeld 'protestanten', wordt naar 14 documenten geleid, met in totaal 40 treffers. Het oudste van deze veertien is afkomstig van bisschop J.A. Paredis van Roermond, het jongste, uit 1992, van aartsbisschop A.J. Simonis; naarmate de jaren voortschrijden komen de 'andere' gelovigen in Nederland duidelijk meer in zicht.

Waar men wel rekening mee dient te houden, is dat de spelling van het Nederlands in de periode 1853-2003 nogal eens is gewijzigd. Zo leidt alleen het zoeken met 'joodsche' (en niet 'joodse') naar